

EL TOPÒNIM

«CASTELLAR DE N'HUG»

Pere Català i Roca

Entenem convenient de referir-nos a uns topònims prou importants de Catalunya per suggerir-ne la revisió ortogràfica. No pretenem, a les altures actuals, que siguin rectificats noms com ara Bràfim («*villa que vocant ortum de Abraham*», 959), Sarral («*ipso Aerial*», 1188; «Regali», 1215; «Sa Reyal», 1304) o Solivella («s'olivella»: «*fontem de Solivella*», 980; «*Podium quod dicunt Olivella*», 1036). Tanmateix ens fixem en uns topònims determinats que, certament, reclamen, al nostre veure, l'atenció.

Es tracta dels següents: Castellar de N'Hug, la Pobla de Cérvoles, Sant Esteve d'en Bas, Sant Privat d'en Bas, Granyena de Segarra, Granyena de les Garrigues, Lilla, Castellfullit de Riubergós, Torà de Riubergós, Santa Linya i Sant Llorenç de Montgai.

Ens hi entretenim a continuació.

Castellar de N'Hug

Ja en l'obra *Els Castells Catalans* (1) apreciarem la conveniència d'escriure, en rigor, Castellar de N'Huc. Hi insistim, valent-nos àdhuc de la mateixa argumentació.

Cèsar August Torras escrivia, abans de les normes ortogràfiques, «*Castellar de N'Huch*». A l'*Àlbum Meravella*, llegim «*Castellar d'en Huc*». I al *Diccionari nomenclàtor* vigent: «*Castellar de N'Hug*». La diversitat no és prou per deixar d'entendre que totes tres formes denoten la constància, en el topònim, del nom personal Hug; nom que, com sabem, és força propi de la família dels Mataplana, senyora que fou del paratge. Val a dir que el criteri d'haver estat un Hug de Mataplana el nominal batejador del poble no sembla pas compartit pels autors que, com Cels Gomis –en la *Geografia General de Catalunya*, dirigida per Carreras i Candi–, van escriure, amb anterioritat a la reforma ortogràfica, «*Castellar de Nuch*»; diríem que no hi veien pas, en Nuch, l'aglutinació del

Vista general de Castellar de N'Hug.

ARXIU ÀMBIT

nom personal. I ho confirma Cubells i Peris quan assenyala que «segons F. Carreras i Candi, el poblat de Castellar deu el seu nom a una manifestació de la naturalesa de prou prestigi per a influir en el seu bateig: el naixement del riu Llobregat. El terme de Castellar en tot temps ha estat caracteritzat per les fonts del riu de tal manera que perdé la seva personalitat per a convertir-se en el tutor d'aquestes fonts» (2). Nosaltres combreguem amb aquesta idea, plenament desenvolupada per Cubells, d'equivaler «nuc» a «un accident topològic que pot ésser un trauc forat entre pedres per on raja aigua» (3).

Realment, una de les mencions més primitives que coneixem del castell que tractem al·ludeix al naixement del riu Llobregat: la veiem en l'escriptura de la venda que «*Scluva el uxori mee Igiberta*» fan, el juliol del 938, d'un alou (...) «in Comitatu Cerdaniense, in Transmontano, in aiacencias de kastro qui dicitur Kastellare ubi surgit flumen Lubrichatus» (4).

És per això, i perquè semblant antiquitat desplaça l'Hug de Mataplana, que

escrivim decididament Castellar de Nuc.

També referim al nostre Castellar la rúbrica que, datada el 938-939, figura al *Libre de Canalars* (conservat avui a l'arxiu de l'església de St. Joan de les Abadesses): «*Castrum de Castellar et alodium confrontatum et suis terminis confinatum venditur domine Emmone abbatisse et terminatur a Cornudells in loco ubi fungit Lubricatus et in loco ubi rivus de Lubricato incipit fluere et labi*» (5). No ens passa per alt, és clar, aquesta nova referència al naixement del riu Llobregat. Com tampoc que la rúbrica «*Terre site in Castellare venduntur sive in Transmotano*» reporta el nom escarrit de Castellar –sense indicació precisa del castell ni de nuc– a l'any 904 (6).

Triga a comparèixer el nom del personatge Hug de Mataplana; el localitzem aquí, però, el Nadal del 1229: «*Ugo de Mataplana et Ugo filius meus eiusque coniux Elisendis... donamus... altari Si. Michaelis, quod hedificavimis in ecclesia Se. Marie decastelar...*» (7).

A Bord de Vilacorba, el retrobem, el 1334, en un document que també anomena el paborde de Santa Maria de Lillet Perè Berenguer de «nuce» (8). La paraula «nuce» està traduïda al dors, amb lletra del segle XVIII, per Nuch, indica mossèn Serra Vilaró, a propòsit d'un altre document on apareix el nom del sudit paborde (9).

Del delme de «*castelario de nuch*», n'era, en part, senyor feudatari Pere de Torre (...). El desembre del 1342, el paborde Pere Berenguer de «nuce» concedí, a cens, a Guillem de Pujol, batlle del castell de Lillet, el mas Orriols, del terme de «Castellar den Huc» (10). És curiosa la duplicitat, en un mateix instrument, «*de nuce*» i «den Huc».

(...) Jaume Rogers de Pallars compellia els homes de la «*baiulie de Cornadeles et loci de Castelario de Nuch*» que compressin vi del seu (...); els esmentats homes acudiren al jutge ordinari de l'honor de Mataplana, el qual, des del «*loco de Castelario*», declarà, el 5 d'agost del 1371, que el senyor a «*dictos homines and hoc predicta compelli non passe*» (11).

Arribem, per tot plegat, a la conclusió que la forma correcta ha de ser CASTELLAR DE NUC. Ens n'encerteix la circumstància que en un sector distint retrobem aquest topònim (sense cap interferència personal d'Hug). A la vora de La Juncosa de Montnell es manifesta l'any 1010 un «*Castellare de Nuce*» (mas, *Notes*, IV, 222) i encara ens cal dir que no sembla ésser el «*Kastelar que dicunt Nuce*», que, expressat l'any 1011 (*Sant Cugat*, II, 77), origina el «*termino Nucis*» (1023; *Santes Creus*, 8), «*Nuce*» (1179; *Santes Creus*, 214), Sanou i «ça Nou», el segle XIV, o sigui, l'actual la Nou de Gaià.

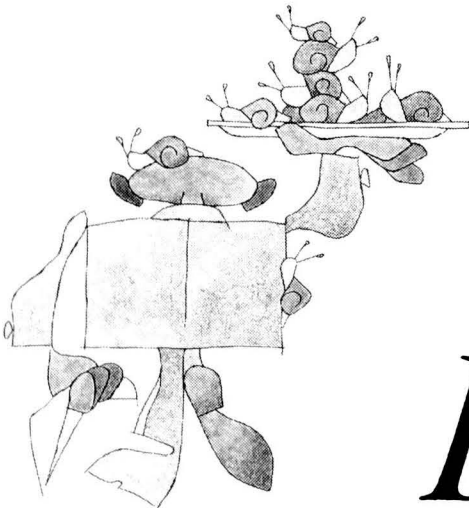
4. UDINA MARTORELL, F. *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X*, Barcelona, 1951, p. 266.
5. *Ibid.*, p. 481.
6. *Ibid.*, p. 451.
7. SERRA i VILARÓ, Joan, pvre. *Baronies de Pinós i Mataplana*, I, Barcelona 1930, p. 53 i 311.
8. *Ibid.*, p. 61.
9. *Ibid.*, p. 62, «*He trobat que prop de la coma de la Gavarra hi havia el lloc de nug*», el 1443 (*Ibid.*, p. 385).
10. *Ibid.*, p. 62.
11. *Ibid.*, II, p. 314 i s.

Pere Català i Roca

NOTES

1. *Els castells catalans*, 6 vols, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1967-1979. Obra dirigida pel signant.
2. CUBELLS i PERIS, Joan. *Disquisicions toponímiques (amb Castellar de Nuc per fons)*, Barcelona, 1967, p. 12.
3. *Ibid.*, p. 21.

Extret, amb el consentiment de l'autor Pere Català i Roca, de «Consideracions de Toponímia Major Catalana», *Miscel·lània d'Homenatge a Enric Moreu-Rey*, vol. II, Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Societat d'Onomàstica, Universitat de Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p. 25-27.

Restaurant Sala

Passeig de la Pau, 27

821 11 85
 821 00 39

08600 BERGA entrada sud (Barna.)